

დავით კლდიაშვილის „სამანიშვილის დედინაცვლის“ სწავლების საკითხისათვის საშუალო საფეხურის მე-11 კლასში

თამარ ღვინიანიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail: t.gvinianidze@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2023.30.18>

თანამედროვე სკოლის საშუალო საფეხურზე რვა საათი ეთმობა დავით კლდიაშვილის „სამანიშვილის დედინაცვლის“ შესწავლას. საგაკვეთილო მასალის განაწილებაში მასწავლებელი შეზღუდული არ არის, ამდენად, ჩვენს სტატიაში წარმოდგენილი რეკომენდაციები საორიენტაციო ხასიათისაა და უდაოდ დაეხმარება სიტყვიერების მასწავლებლებს ქართველი კლასიკოსის მოთხრობის მოსწავლეებამდე მიტანაში.

„სამანიშვილის დედინაცვალი“ ტრაგიკომიკური მოთხრობაა, ტრაგიკულისა და კომიკურის გამოკვეთილი სინდრომებით. სწორედ აქედან უნდა ამოვიდეთ ნაწარმოების იდეის გასახსნელად. ისტორიული სინამდვილს რეალისტური ასახვით დავით კლდიაშვილმა ნათლად დაგვანახა, რომ სამრეწველო კაპიტალიზმის აღმავლობამ შეცვალა ქვეყნის სოციალური ფონი, გაამძაფრა კლასობრივი წინააღმდეგობები, როგორც ქალაქად, ისე სოფლად. რეალისტმა მწერალმა იუმორით ასახა აზნაურული წოდების ყოფის ტრაგიზმი და კომიზმი და დაგვანახა, რომ არ არსებობს მისი არც მორალური და არც ფიზიკური გადარჩენის პერსპექტივა. ეს წოდება განწირულია დასაღუპავად.

სამანიშვილის დედინაცვლის“ სწავლებისას პედაგოგმა ტრადიციულ „სამანიშვილის ულთან ერთად უნდა გამოიყენოს თანამედროვე მეთოდები და სტრატეგიები და მეცნიერული ცოდნის მოპოვების გარდა ხელი შეუწყოს მოსწავლეთა დამოუკიდებელი აზროვნების განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: დავით კლდიაშვილი, „სამანიშვილის დედინაცვალი“

საშუალო საფეხურის მე-11 კლასის პირველ სემესტრში ვემშვიდობებით მე-19 საუკუნეს და ვიწყებთ დავით კლდიაშვილის „სამანიშვილის დედინაცვლის“ შესწავლას. მოთხრობას სასწავლო პროგრამით ეთმობა რვა საათი. აქედან, ხუთი საათი გამოყოფილია ტექსტზე მუშაობისათვის, ორი საათი- იდეურ-მხატვრულ ანალიზის, ერთიც- წერით დავალებისათვის.

პედაგოგიკაში დამკვიდრებულ ძირითად მეთოდებთან ერთად თანამედროვე სკოლა იყენებს ახალ მეთოდებსა და სტრატეგიებს. „სამანიშვილის დედინაცვლის“ სწავლებისას ინდუქციური, დედუქციური, საუბრისა და თხრობის მეთოდების გარდა, მასწავლებელმა

უნდა გამოიყენოს დისკუსიის, დებატების, თანამშრომლობითი სწავლების, პრობლემებზე დაფუძნებული, გონებრივი იერიშის, ჯგუფური მუშაობის და სხვა მეთოდები. მათ გვერდით ვსახავთ კოგნიტურ სტრადეგიებს, რომელთა მეშვეობითაც მოსწავლე მოიპოვებს ცოდნას, დაიმახსოვრებს და ისწავლის შემოქმედებით და კრიტიკულ აზროვნებას.

„სამანიშვილის დედინაცვალი“ 12 თავისგან შედგება. ტექსტზე მუშაობისთვის გამოყოფილი ხუთი საათი ასე შეიძლება გავანაწილოთ: I - მოთხრობის I-III თავები, II გაკვეთილი:IV-VI თავები, III გაკვეთილი- VII-IX თავები, IV- X-XII თავები, V გაკვეთილი - წაკითხული და კომენტირებული თავების ძირითადი პრობლემატიკაზე, პერსონაჟთა ქცევასა და ხასიათებზე, მხატვრულ მეტყველებაზე, იმერულ გარემოსა და სიუჟეტის განვითარების საფეხურებზე დაკვირვების მასალების ანალიზი. VI-VII გაკვეთილები დაეთმობა იდეურ-მხატვრულ ანალიზს და წარმართება შემდეგი გეგმის მიხედვით: 1.მწერლის მსოფლმხედველობა, შემოქმედებითი მეთოდი, სტილი, მოთხრობის თემატურ-პრობლემატური საფუძველი, მხატვრული ხერხები, მწერლისა და პერსონაჟების მეტყველება, ჟანრობრივი თავისებურებები, იდეა. VIII გაკვეთილი დაეთმობა წერით სამუშაოს.

ცალკეული თავების კომენტირებისას მოსწავლეები უნდა გავარკვიოთ ნაწარმოებში ასახული მოვლენების არსში, დავაკვიროთ პერსონაჟთა ქცევაზე, ხასიათსა და მეტყველებაზე, გარემოზე, რომელშიაც მათ უხდებათ ცხოვრება, მხატვრულ თავისებურებებზე.

მოსწავლეთა აქტიური ჩართულობით კლასში დამუშავდება შემდეგი ეპიზოდები: ბეკინა სამანიშვილის ოჯახის ეკონომიკური საფუძველი, პლატონ სამანიშვილისა და ივანე გვერდევანიძის დიალოგი, პლატონისა და კირილეს მოგზაურობა (ადგილები შერჩევით), სტუმრობა ჯიმშერ სალობერიძის ოჯახში, პლატონისა და არისტოს საუბარი, ბრეგაძეების ოჯახი, პლატონის სიზმარი. დანარჩენ ეპიზოდებს მოსწავლეები ამუშავებენ შინ.

კლასში ტექსტის კომენტირება შეიძლება წარვმართოთ შემდეგი გეგმის მიხედვით: აზნაურთა ეკონომიკური მდგომარეობის ამსახველი მომენტები, მოქმედ პირთა დამახასიათებელი ადგილები, პოეტური მეტყველების ნიმუშები, მწერლისა და პერსონაჟთა მეტყველება. სიუჟეტის განვითარების საფეხურები და სხვ.

სახლში ტექსტის სხვა ნაწილების დამუშავებისას მოსწავლეები აგრძელებენ ზემოთ დასახელებულ სამუშაოებს.

ტექსტზე მუშაობის დასრულების შემდეგ მოსწავლეები არკვევენ მწერლის მსოფლმხედველობას, შემოქმედებით მეთოდს, მოთხრობის თემატურ-პრობლემატურ საფუძველს, ახასიათებენ პერსონაჟებს. აღინიშნება,რომ XIX საუკუნის 90-იანი წლები საქართველოს ისტორიის მნიშვნელოვანი პერიოდია. სამრეწველო კაპიტალიზმის მძლავრმა აღმავლობამ და პროლეტარიატის ჩამოყალიბებამ ძირფესვიანად შეცვალა ქვეყნის სოციალური ფონი, გაამძაფრა სოციალური წინააღმდეგობები როგორც ქალაქად, ისე სოფლად. განსაკუთრებით შევიწროებულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა თავადაზნაურული კლასი,რომელმაც ქეიფსა და დროსტარებაში გაფლანგა ქონება და უკიდურეს სიღარიბესა და

და უმწეო მდგომარეობაში ჩავარდა. მწერლის მსოფლმხედველობის გასარკვევად მოსწავლეებმა უნდა ეძიონ პასუხი კითხვაზე,როგორ შეაფასა დავით კლდიაშვილმა

არსებული სოციალური ვითარება? პასუხი ერთია-სწორად შეაფასა, რადგან მან შეძლო გაჩანაგებული აზნაურის ფსიგოლოგიური მდგომარეობის ოსტატურად გადმოცემა და გვიჩვენა, რომ ამ წოდებას მხოლოდ იურიდიული პრივილეგიებით არ შეუძლია გაუძლოს უღმობელი ეკონომიკური ძალის შემოტევას. ახალი ცხოვრება მას არ აძლევს არსებობის საშუალებას და მისი დაღუპვა გარდაუვალია. ლოგიკურად ისმება მეორე კითხვა: რა წარმოადგენს მწერლის მხატვრულ პრინციპს, შემოქმედებით მეთოდს? პასუხი - დ.კლდიაშვილის შემოქმედებითი მეთოდი რეალიზმია, რადგან იგი კარგად იცნობდა იმ გარემოს, რომელსაც ასახავდა და იმ ადამიანებს, რომელთაც ხატავდა. როგორც რეალისტი, მწერალი ისტორიულ სინამდვილეზე მოგვითხრობს. მაშ, რა არის „სამანიშვილის დედინაცვლის თემა“? პასუხი: ისტორიული სინამდვილის შედეგად ზედმეტ ადამიანებად ქცეული და დაღუპვის გზაზე დამდგარი აზნაურული წოდების ცხოვრება. თემის გამოყოფის შემდეგ მოსწავლეები მიდიან აზრამდე, რომ ნაწარმოებში ძირითადია აზნაურული წოდების არსებობის პრობლემა. გამოიყოფა პრობლემატური საკითხები: 1. რამ გამოიწვია აზნაურთა ეკონომიკური გადატაკება, იდეური, მორალური და ფსიქოლოგიური დაცემა 2. არის თუ არა ამ წოდების გადარჩენის რაიმე პერსპექტივა. პრობლემისა და პრობლემატური საკითხების გამოკვეთის შემდეგ მოსწავლეები მუშაობენ პერსონაჟთა დახასიათებაზე, რაც მათი ემოციებისა და შეხედულებების გათვალისწინებით უნდა წარიმართოს. მოსწავლეები სახე-პერსონაჟებს აღიქვამენ იმის მიხედვით, თუ რა რეაქციას იწვევენ ისინი მათში. გაკვეთილის მსვლელობაში საპოლემიკო მომენტების შეტანით, დიკუსიის წარმართვით, შევქმნით სიტუაციებს, რომლებიც დაეხმარება მოსწავლეებს ტექსტზე მუშაობის დროს შეკრებილი მასალის დალაგებასა და პერსონაჟების დახასიათებაში. ყურადღება მახვილდება დახასიათების საშუალებებზე. 1. მწერალი იყენებს პირდაპირი დახასიათების ხერხს. თვითონ ახასიათებს ბეკინას, პლატონს, კირილეს, არისტოს, ჯიმშერ სალობერიძეს. 2. ერთი მოქმედი პირი ახასიათებს მეორეს. მაგ.: პლატონი - კირილეს, კირილე-დარიკოს, ბალდავადე - არისტოს; 3. პერსონაჟი თვითონ იხასიათებს საკუთარ თავს. მაგ.: კირილე და არისტო ლაპარაკობენ საკუთარ თავზე.

მწერალი იყენებს არაპირდაპირი დახასიათების ხერხსაც. მაგ.: კირილეს საქციელი შაფათაძის ქორწილში და ჯიმშერ სალობერიძის ოჯახში საუკეთესო მასალაა მისი ხასიათის გახსნისათვის. ამ საქმეს ხელს უწყობს პერსონაჟების დიალოგიც. კლასში სასურველია დავახასიათოთ პლატონ სამანიშვილი, არისტო ქვაშავიძე, ან კირილე მიმინოშვილი მოსწავლეთა სურვილისამებრ.

პლატონ სამანიშვილის დახასიათების ნიმუში.

პლატონ სამანიშვილი, შვილი ბეკინასი არ ჰგავდა არც „გადაპრანჭულ“ მამას და არც სხვა უქნარა აზნაურებს. მას, ცხოვრების იოლი გზა არ აურჩევია“ იგი გულმოდგინედ ურტყამდა თოხს მიწას“. არ იყო ზარმაცი და ტრაბახა. “თავის ცოტაზედ კმაყოფილი... მცირედიდაც ბედნიერი“, მადლობას სწირავდა მამაზეციერს, ოთხი შვილის ლუკმის გამყოფი რომ არ მოუვლინა ქვეყანაზე. მაგრამ, მწერლის თქმით, “ბედნიერება, რაგვარიც არ უნდა იყოს, ვის შერჩენია ბოლომდის, რომ სამანიშვილებისას ფეხი მოედგა მჭიდროდ? ან კი რა საფიქრებელი

იყო, რომ ასე ცოტათი შემოტყუებული ბედნიერება ისევ ცოტა მიზეზითვე არ გამოეცლებოდა,სუსტ საფუძველზე დამყარებული კმაყოფილება არ მოესპობოდათ!..“

სამწუხაროდ გარდაიცვალა ბეკინას მეუღლე, მარიკა,რომლის გარდაცვალება პლატონისათვის თავისთავად სამწუხარო იყო ,მაგრამ ყველაზე მეტად მას ის აჯავრებდა, რომ შეიძლებოდა ჭარმაგ ბეკინას ცოლის შერთვის სურვილი გასჩენოდა და ქალს თან ლუკმის გამყოფი მოჰყოლოდა, რადგან ერთი ზედმეტი წევრის დამატება თავდაყირა დაამხოდა ყველაფერს, ააფორიაქებდა საფუძველგამოცლილ ყოფას აზნაურისა. ბეკინას ოჯახს საწყენად პლატონის ცოლის, მელანოს ხშირი შვილოსნობაც ჰყოფნიდა. აკი ათქმევინა მწერალმა: “ცუდი დრო მოვიდა, ერთობ ცუდი დრო! ..ხალხიც მომრავლდა... ჩხუბით თუ გაიწმინდება ცოტაზე მაინც ქვეყანა, თვარა...” ნამეტან უსაშველობაში“ ჩავარდნილი პლატონი შიშით შეჰყურებს ხვალინდელ დღეს და გრძნობს,რომ მომავალი კარგს არაფერს უქადის...მამასთან შედარებით დაკვირვებულმა შვილმა ერთი შეხედვით ალღო აუღო ახალ ცხოვრებას და აზნაურის ცხოვრებისათვის შეუფერებელ იარაღს -თოხს მოჰკიდა ხელი. თანაც ამბობს, ღმერთს ჯაფისთვის ვყავართ გაჩენილიო, რითაც იგი მოთხრობის სხვა პერსონაჟებისაგან გამონაკლისს წარმოადგენს.

მომავლის შიშით, მოსალოდნელი მოზიარის გაჩენით დამფრთხალი პლატონი გულმდღუღარედ მიმართავს ბეკინას: „მლუპავ,მამა?...დანას მიყრი ყელში?...ბატონო,შვილი რომ გეყოლოს,შვილი...მაშინ? ოჯახის გაყოფის შიშმა საწყალ აზნაურს სამარცხვინო საქციელი ჩაადენინა,მაშვლად დაუდგა საკუთარ მამას, შემდეგ კი ბოროტების გზაზეც დააყენა, დედინაცვლის მოკვლა გადაწყვიტა. ბევრი იწვალა პლატონმა და,ბოლოს, აზნაურ არიტო ქვაშავიძის დახმარებით,ბეკინას ბრეგადის ქვრივი,ორნაქმრევი და ორივე ქმრის ხელში უშვილო ელენე შერთო, იმის იმედით, რომ დედინაცვალს შვილი არ მიეცემოდა. მაგრამ, გულდამშვიდებით ყოფნა მას დიდხანს არ ეწერა. ქალს, მალე ფეხმძიმობა დაეტყო. ეჭვის სისწორეში დარწმუნებული პლატონი გამხეცდა, წონასწორობა დაკარგა და მოსაკლავად მივარდა ფეხმძიმე დედინაცვალს. ბუნებით წყნარი პლატონი „ახლა სწორედ მხეცი იყო, შეუბრალებელი, სისხლისმსმელი...“

პლატონის მოქმედება, ქცევა, ყოველი სიტყვა სოციოლოგიურ ბრძმედზეა გატარებული და ცხოვრებისეული ყოფიერებით სუნთქავს. მისი სიზმარი ეპოქის დახასიათებაა. მოთხრობის ყველაზე ძლიერი სურათია, მწერალი კი ბრწყინვალე ფსიქოლოგია.იგი კლასიკოსისათვის დამახასიათებელი ოსტატობით ხატავს თავისი პერსონაჟის ფსიქოლოგიურ პორტრეტს.

პლატონის უბედურება არ არის პირადული.იგი ზოგადია,დამახასიათებელი მთელი წოდებისათვის.ამდენად,უმცროსი სამანიშვილი ტიპური სახეა მაშინდელი აზნაურული წოდებისა.

მეშვიდე გაკვეთილზე განვიხილავთ მოთხრობის სიუჟეტს მწერლისა და ნაწარმოების ენას, მხატვრულ კომპონენტებს,ქანობრივ თავისებურებებს,გამოვეყოფთ მოთხრობის იდეას.

გაკვეთილის მიზანია დაცემისა და განადგურების მისული აზნაურული წოდების ცხოვრების ეკონომიკური და სულიერი ტრაგედიის შეფასების განსაზღვრა და ამ მიზნით

მწერლის მიერ გამოყენებული მხატვრული საშუალებების ანალიზი, ტრაგიკული და კომიკური მოთხრობაში. ტრადიციასა და ეკონომიკურ მდგომარეობას შორის წინააღმდეგობების ჩვენება, კლდიაშვილისეული იუმორი. იდეის გახსნა. „სამანიშვილის დედინაცვლის“ კომპოზიციური ანალიზი სიუჟეტის საფეხურების გამოკვეთით უნდა დავიწყოთ.

ე ქ ს პ ო ზ ი ც ი ა: ბეკინას ოჯახის მდგომარეობის აღწერა მოქმედების დაწყებამდე.

კ ვ ა ნ ძ ი ს შ ე კ ვ რ ა: გარდაიცვალა ბეკინას მეუღლე. გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ მოხუცს გაუჩნდა მეორე ცოლის შერთვის სურვილი. პლატონი კატეგორიული წინააღმდეგია. ჩნდება ოჯახის გაყოფის საფრთხე, რომლის თავიდან ასაცილებლად საჭირო ხდება მოქმედება. ინასკვება კვანძი.

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს გ ა ნ ვ ი თ ა რ ე ბ ა: პლატონი გადაწყვეტს მაშვლად დაუდგეს მამას. მეზობლიდან ნათხოვარ ჯაგლაგზე ამხედრებული პლატონი გაუდგება გზას ორნაქმრევი, უშვილო დედინაცვლის სამებნელად. გზად გადაეყრება ადვოკატ ივანე გვერდევანიძეს, რომლისგანაც შეიტყობს, რომ სოფელ ქვედურეთში ცხოვრობს ასეთი ქვრივი.

დ ის ოჯახში მისულ პლატონს ურჩევენ წავიდეს კირილეს მამიდასთან, რომელსაც უთუოდ ეცოდინება ამ ქვრივის ამბავი. კირილესა და პლატონის მოგზაურობა ჩ ა რ თ უ ლ ი ეპიზოდია ჯიმშერ სალობერიძის ოჯახში პლატონი გაიცნობს აზნაურ არისტო ქვაშავიძეს. კირილეს მეშვეობით არისტო შეიტყობს, რომ პლატონი სადედინაცვლოს ეძებს და სიტყვას ჩამოუგდება ბრეგამის ქვრივზე, რომელიც მისი მამიდაა. ისინი მიდიან ელენეს სანახავად. პლატონს მოეწონება ქვრივი, რომელსაც არისტოს დახმარებით მოიტაცებს“ და მიგვრის მამას. სიამოვნებასა და ერთმანეთის სიყვარულში მიდის ცხოვრება სამანიშვილების ოჯახში, სანამ, ერთ დღეს, მელანო “შემზარავ, ჭკუაზე შემშლელ“ ამბავს არ ამცნობს პლატონს.

დ ა ძ ა ბ უ ლ ი მ დ გ ო მ ა რ ე ო ბ ა: პლატონს არ სურს დაიჯეროს მელანოს ნათქვამი და აკვირდება დედინაცვალს. შემდეგ ნახავს უცნაურ სიზმარს. ელენე ფეხმძიმედაა და მოითხოვს ქონების გაყოფას. “შუაზე, შუაზე“, ესმის პლატონს, რომელიც განწირული ხმით ყვირის: “შეიცადეთ, შეიცადეთ გაჩერდით, ნუ ჩქარობთ... ეგებ მკვდარი დაიბადოს. შესდექით. ეგებ ღმერთმა სიცოცხლე არ აღირსოს... გაჩერდით თქვე ოხრებო, ნუ შვებით მაგას!“. პლატონის სიზმარი ერთგვარი წინათგრძნობაა, რომელიც კიდევ უფრო ძაბავს მოქმედებას. პლატონი იმედს არ კარგავს, რომ დედინაცვალს მუცელი მოეშლება, მაგრამ დრო გადიოდა და “საზარელი არსება ზრდაში შედიოდა. ეს გარემოება შეშლილივით ხდიდა პლატონს“.

კ უ ლ მ ი ნ ა ც ი ა: პლატონმა სრულიად დაკარგა გონება, გაჭირვებულდა და უცნაური წინადადებით მივიდა მამასთან. მისგან უარი მიიღო და დედინაცვალს მუცელში წიხლის ჩარტყმა მოუნდომა. რომ არა ბეკინა, პლატონი მეორე მცდელობაზე მიაღწევდა მიზანს.

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი ს დ ა ლ მ ა ვ ლ ო ბ ა: ამ დღიდან პლატონი მხეცად იქცა, დღისით სადღაც დაეხეტებოდა. შინ მხოლოდ დაწოლის დროს მოდიოდა. მელანოსაც აღარ ელაპარაკებოდა, ბეკინა ძალიან განიცდიდა შექმნილ მდგომარეობას და ღმერთს ევედრებოდა, ელენეს გოგო აყოლეო.

კ ვ ა ნ ძ ი ს გ ა ხ ს ნ ა: სამანიშვილების ოჯახს უკანასკნელი იმედიც მოესპო. ელენეს ვაჟი ეყოლა.

ბ ო ლ ო ა მ ბ ა ვ ი: მამა-შვილი გაიყარნენ. ბეკინა უსაზღვროდ წუხდა მომხდარიე გამო. ხუთი წლის შემდეგ იგი გარდაიცვალა.

საბრალო ელენე თავისი ვაჟით ხშირად იდგა მოსამართლის კართან და გულდამწვარი უამბობდა ყველას, რომ პლატონმა აღარც ღობე შეარჩინა და აღარც ადგილი. ნაწარმოების ენისა და მხატვრული საშუალებების ანალიზის დაწყებამდე მოსწავლეებს შევახსენებთ რა არის სტილი და რომ ყველა მწერალს თავისი სტილი აქვს. დავით კლდიაშვილის სტილისთვის დამახასიათებელია ინდივიდუალური სახეების დასახატავად ყოფითი დეტალების გამოყენება. ეს დეტალები კი ყოველთვის ტიპურია.

მწერალს ოსტატურად აქვს დაჭერილი იმერელი კაცის საუბრის ყველა მომენტი. მისი მოთხრობის პერსონაჟებმა იციან, რომ იმერული ზრდილობის ნორმების თანახმად არ შეიძლება პირდაპირ საქმეზე დაიწყო საუბარი. ამიტომ ისინი ხშირად იყენებენ პაუზებს, რითაც ხაზს უსვამენ სიტუაციის უხერხულობას.

„სამანიშვილის დედინაცვალში“ დავით კლდიაშვილი ხშირად მიუთითებს პლატონის „გამხდარ, ფერდებგამობზეკილ“ცხენზე“, რომელიც მეზობლისაგან ითხოვა. თავმოყვარე აზნაური ცდილობს, სხვას არ მოახვედროს თვალში სიღარიბე და ამ მიზნით თავის „ბედაურზეც“ კი შეჯდა, ოღონდ ივანე გვერდევანიძის თვალში საკუთარი ღირსება არ დაემცირებინა. სიძის ჭიშკრამდეც ამხედრებული მივიდა.

მწერალი ყველა წვრილმანს ამჩნევს, რითაც კიდევ უფრო ამძაფრებს აზნაურთა ყოფის ამსახველ ფაქტებს. იგი აგრეთვე იყენებს ორიგინალურ იუმორისტულ ეპითეტებს. მაგ.: გადაპრანჭული ბეკინა, თეძოებამობუსკული, ჯახრაკი ცხენი, ყიჭინა აზნაურები, გაწიწმატებული, აპილპილებული პლატონი, მოყანყალე და მოყიალე კირილე და სხვ. მოთხრობაში გვხვდება შედარებები, მეტაფორებები, დამაკნინებელი ხატოვანი გამოთქმები და ანდაზები. მაგ.: ენა ჩაიკვნიტა, ცეცხლი შემომომეკიდა, გაიფრუტუნა პლატონმა, საქნარი მოლეული ჯობია, წყალწაღებული ხავსს ეჭიდებოდაო, კარგის ღმერთიც კარგი მწყალობელიაო და სხვ.

მოთხრობის პერსონაჟები ხშირად იყენებენ წყევლას, რაც მეტყველებაში განმტკიცებული მიმართვაა და კომიკურ შთაბეჭდილებას ქმნის. მაგ.: მაგათ კი დავასხი თავსლაფი, ამოგივარდა ოჯახი, თქვენ შეგაჩვენოთ დამბადებელმა; გაფხრეწვა, გაგლეჯა, არ დარჩენა ყველასი; შენი ოჯახი დაიქცა და სხვ.

ნაწარმოების ენის, მწერლის სტილისა და მხატვრული ენის კომპონენტების ანალიზის შემდეგ უნდა გაიმართოს დისკუსია მოთხრობის ჟანრობრივი თავისებურების შესახებ. მკვლევარები „სამანიშვილის დედინაცვალს“ ტრაგიკომიკურ მოთხრობად თვლიან. ბუნებრივია, უნდა გაირკვეს რას ეწოდება ტრაგიკომიკური. შეიძლება თუ არა ტრაგიკომიკური იყოს დრამატულის გარდა სხვა ნაწარმოები? კომიკური სასაცილოს ნიშნავს. ასეთი შეიძლება იყოს მოვლენა, მოქმედება ან ადამიანი. მხატვრულ ლიტერატურაში კომიკური წარმოადგენს სინამდვილესთან ადამიანის დამოკიდებულების თავისებურ

სახეობას, სინამდვილის უარყოფითი მხარეების სასაცილოდ წარმოსახვას, ხოლო თვით სიცილი გვევლინება, როგორც ასახული მოვლენის შეფასება. კომიკური ყველა ჟანრის ნაწარმოებში შეიძლება გამოვლინდეს.

ტრაგიკულის განსაზღვრება შეუძლებელია ტრაგედიის განმარტების გარეშე. მოსწავლეებს მივაწოდებთ ტრაგედიისა და ტრაგიკულის განმარტებას. ტრაგიკული არის მძიმე ტანჯვა, გამოუვალი მდგომარეობა, ბრძოლა, რომელიც კატასტროფით მთავრდება. „სამანიშვილის დედინაცვალში“ თანაბრადაა წარმოდგენილი როგორც კომიკურის, ისე ტრაგიკულის ელემენტები. სასაცილოა პლატონი თავისი მიზნით - მოძებნოს ორნაქმრევი, უშვილო ქვრივი და თავიდან აიცილოს გამყოფის გაჩენის საშიშროება, მაგრამ მისი ბედი საბოლოოდ ტრაგიკულია და იგი თანაგრძნობასა და სიბრალულს იწვევს. პლატონის ანტიპოდია კირილე მიმინოშვილი. მისი მოქმედების ამსახველი ყველა სცენა კომიკურია, მაგრამ ის ფაქტი, რომ კუდაბზიკა აზნაური სოფლიდან სოფელში დახეტიალობს, ლოთი და ჩხუბისთავია, ოჯახის დარდი არა აქვს და მხოლოდ სიამოვნებასა და გართობაზე ფიქრობს, რაც თურმე გვაროვნობით მოდგამს, სწორედ რომ სამწუხაროა. სასაცილოა სახეზე სასიამოვნო ღიმილმოფენილი ბეკინა, რომელსაც „ძალიან ეამა გულში ისიც, რომ ქალის მოტაცება სჭირდებოდა!..“ მაგრამ რაოდენი ტრაგიზმი იმალება ამ ღიმილსა და ბეკინას საბედისწერო ქორწინების მიღმა?! იმაზე სამწუხარო რა უნდა იყოს, რომ ადამიანები ეკონომიკურ მდგომარეობას იქამდე მიუყვანია ბუნების აუცილებელ კანონს, გამრავლებას, ეწინააღმდეგებიან და ქვეყნის გაწმენდას „ჩხუბით“, ანუ ომით, ითხოვენ.

დავით კლდიაშვილი მიუთითებს აზნაურთა სილატაკის აშკარა ფაქტებზე, მაგრამ გვიჩვენებს მათი დაფარვის ცდებსაც. მისი პერსონაჟები ყოველნაირად ცდილობენ შეალამაზონ და უკეთეს ფერებში დაანახონ სხვას თავისი მდგომარეობა. მოთხრობის საფუძვლიანი ანალიზის შემდეგ მოსწავლეები მიდიან დასკვნამდე, რომ ცხოვრების ფაქტიურ ვითარებას, მოვლენათა რეალურ მიმდინარეობასა და მოქმედ პირთა მიზნებს შორის შეუსაბამობაა, ამიტომ კომიკური სიტუაცია მოთხრობის ფინალში კიდევ უფრო ნელდება, ამბავი მარცხით მთავრდება და, ამდენად, მოქმედების ფინალი ტრაგიკულია.

ნაწარმოებში აშკარადაა გამოკვეთილი ტრაგიკულისა და კომიკურისათვის დამახასიათებელი იძულების ფაქტორი. ამის საუკეთესო მაგალითია პლატონის გადაწყვეტილება მაშვლად დაუდგეს საკუთარ მამას, თანაბრად სასაცილო და სამწუხაროა მიზნის მისაღწევად მის მიერ გადადგმული ყველა ნაბიჯი.

დავით კლდიაშვილმა დაგვანახა, რომ საჭირო იყო სოციალურ-ეკონომიკური ტრაგედია, რათა აზნაურული წოდების მდგომარეობის კომიკურობა და ტრაგიკულობა გამოემჟღავნებულიყო. მწერალს ეცოდება ცხოვრებისაგან გარიყული ადამიანები, მაგრამ, რადგან მან განაჩენი გამოუტანა მათ, განაჩენი საბოლოო განადგურებისა, აღარ გვაძლევს იმის შესაძლებლობას, რომ სიმპათიაზე ვილაპარაკოთ. აზნაურთათვის დამახასიათებელი ადამიანური თვისებები მეტნაკლებად ყოველგვარ საზოგადოებაში შეიძლება გამოვლინდეს. დავით კლდიაშვილის იუმორში სიცილს იწვევს მიზნის განხორციელების და პრეტენზიების შეუსაბამობა. მწერალმა იუმორის საშუალებით ასახა აზნაურული წოდების ყოფის კომიზმი

და, ფაქტიურად, უფრო მკაცრი ხასიათი მისცა ამ ადამიანების ცხოვრების შეფასებას, ვიდრე თვითონ ფიქრობდა.

დადგა დრო, როცა პასუხი უნდა გაეცეს კითხვებს: 1. რამ გამოიწვია აზნაურული წოდების ეკონომიკური გადატაკება, იდეური, მორალური და ფსიქოლოგიური დაცემა?

2. არის თუ არა ამ წოდების ფიზიკური გადარჩენის რაიმე პერსპექტივა?

გაკეთდება დასკვნა: სამრეწველო კაპიტალიზმის აღმავლობამ და პროლეტარული მოძრაობის განვითარებამ ძირფესვიანად შეცვალა ქვეყნის სოციალური ფონი, გაამძაფრა კლასობრივი წინააღმდეგობები ქალაქად და სოფლად, ღრმა ცვლილებები გამოიწვია საზოგადოებრივ აზროვნებაში. შედეგად, ცხოვრების ახალ ტალღას აყოლილმა თავადაზნაურობამ დაიწყო მიწების გაყიდვა, სამუშაო ძალა-ყმა-კი უკვე დაკარგული ჰქონდათ. უსახსრობამ აიძულა ეს ადამიანები ერთმანეთის მოტყუებითა და “გაცუცურაკებით” ერჩინათ თავი. ეკონომიკურად და მორალურად გადატაკებული აზნაურობა მხოლოდ ფიზიკური გადარჩენისათვის იბრძვის, მაგრამ მათ ჭიდილს ცხოვრებასთან აზრი არ აქვს. ამ წოდების საქმე წასულია. წყალწაღებულს ხავსზე მოჭიდება ვეღარ უშველის, რადგან განწირულია დასაღუპავად. ეს არის მოთხრობის ი დ ე ა.

ჩატარებული მუშაობის შემაჯამებელი სავარაუდო კითხვებია: 1. რა მიზნით მიმართავს დავით კლდიაშვილი იმერული ყოფის დამახასიათებელ დეტალებს და პერსონაჟთა მეტყველების თავისებურებებს; 2. რატომ არის “სამანიშვილის დედინაცვალი” ტრაგიკომიკური მოთხრობა? 3. რა პოზიცია უჭირავს მწერალს აზნაურული წოდების სასიცოცხლო ძალების შეფასებისას? 4. მაღლდება თუ არა კლდიაშვილის იუმორი სატირამდე? თუ მიგაჩნიათ, რომ კი, დაასაბუთეთ!

საშინაო დავალების თემატიკაში მასწავლებელი თავისუფალია.

ლიტერატურა:

1. ეროვნული სასწავლო გეგმა. თბილისი, 2022
2. ინსარიძე, ნაჭყებია. ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების თანამედროვე მეთოდები. თბილისი, 2006.
3. კიკნაძე გრ., ლიტერატურის თეორიისა და ისტორიის საკითხები. თბილისი, 1978.
4. კლდიაშვილი დ., მოთხრობები და პიესები. თბილისი, 1947.
5. ლიტერატურის თეორიის საფუძვლები მ. დუდუცავას რედაქციით. თბილისი, 1977.
6. მახარაძე ვლ., ლიტერატურის თეორიის სწავლება სკოლაში. თბილისი, 1972.
7. სწავლებისა და სწავლის ახალი მიდგომები. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. თბილისი, 2005.
8. ჯინჯიხაძე ჯ., თანამედროვე პედაგოგიური ტექნოლოგიები. თბილისი, 2012.

Tamar Gvinianidze

Teaching Kldiashvilis' novel "Samanishvili Stepmother at school

Abstract

In modern school, eight hours are devoted to the study of David Kldiashvili's "Samanishvili's Stepmother". The teacher is not limited in the distribution of the lesson material, therefore, the recommendations presented in our article are of an indicative nature and will undoubtedly help teachers of vocabulary to bring the story of the Georgian classic to pupils.

"Samanishvili's Stepmother" is a tragicomic story with distinct syndromes of the tragic and comic. It is from here that we have to come out to open the idea of the work. With a realistic depiction of the historical reality, David Kldiashvili clearly showed us that the rise of industrial capitalism changed the social background of the country, intensified class contradictions, both in the city and in the countryside.

The realist writer portrayed with humor the tragedy and comedy of being a noble rank and showed us that there is no prospect of its moral or physical survival. This rank is doomed to perish.

While teaching "Samanishvili's Stepmother" *teacher must use all the strategies of studying and help the pupils to promote the development of independent thinking of students.*

Key words: David Kldiashvili, Samanishvili's Stepmother.

რეცენზენტი: პროფესორი ლუდმილა ბრანიშვილი